

Bragt i Weekendavisen den 30. september 2005

EU-udvidelse. Tyrkernes eneste chance for medlemskab er, at de i årene fremover får ændret det tyrkiske samfund så meget, at det bliver indlysende, at et nyt og moderniseret Tyrkiet vil være en gevinst for EU

EU sidder med den lange ende

Af ANNE METTE VESTERGAARD

»DER er ingen grund til at tro, at EUs ledere ikke skulle holde deres løfter til Tyrkiet,« sagde EUs udvidelseskommissær, Olli Rehn, i sommer til den undrende europæiske presse, der ellers nok kunne få det indtryk, at adskillige statsledere har fortrudt deres tidligere beslutninger.

Mange har virket fodslæbende op til næste uges forhandlingsstart med Tyrkiet. Siden Tyrkiet fik status af kandidatland i 1999, har retorikken gradvis ændret karakter rundt om i Europa. Det gælder i Østrig og Frankrig, men også i Danmark, hvor statsministeren i den forløbne uge trak store overskrifter med sine udtalelser om, at der er grænser for, hvor stort EU kan blive, og hvor hurtigt det kan gå, hvis EU fortsat skal fungere og bevare sin sammenhængskraft.

Dette skifte i EUs signaler til Tyrkiet hænger paradoksalt nok sammen med, at Tyrkiet har gennemført betydelige reformer over de seneste år. I 1999 var problemerne fortsat massive i Tyrkiet: dødsstraf, undertrykkelse af det kurdiske mindretal, udbredt tortur, et militær, der havde udviklet sig til en stat i staten. Der var kort sagt udsigt til langvarige reformer. Men tyrkerne overraskede ved at tage EU på ordet: afskaffelse af dødsstraffen, rettigheder til kurderne, nul tolerance over for tortur, civil kontrol med militæret og så videre. Tyrkiet har omstillet sig, tempoet har været højt, og EUs ledere er hurtigere end forventet blevet konfronteret med deres egen beslutning - og deres befolkningers tøven.

Måske ville EUs befolkninger føle sig beroligede, hvis de vidste mere om, hvordan udvidelsesforhandlinger forløber, for det er i den grad EU, der sidder med den lange ende, når der forhandles om optagelse af nye lande. Mange håbefulde kandidater er i årenes løb gået ind i forhandlingslokalet i den forventning, at det endelige resultat skulle være et kompromis mellem ligeværdige parter. De er blevet slemt skuffede, for udvidelsesforhandlinger er noget helt særligt.

MÅLET for forhandlingerne er at sikre, at det nye EU-land har tilpasset sig hele EUs enorme regelsæt. Det er nødvendigt, fordi fuldt medlemskab indebærer, at alle EUs borgere og virksomheder får de samme rettigheder og pligter. Også EUs mere bløde værdier skal kunne genfindes i det kommende medlemsland. Det gælder for eksempel ytringsfrihed, kvinders rettigheder og effektive domstole - for nu at nævne nogle af Tyrkiets svage punkter. Tilsvarende skal EUs indre marked fortsat fungere. Virksomheder fra det nye land skal frit kunne eksportere deres varer, og forbrugerne i de gamle EU-lande skal kunne stole på kvaliteten af de varer, de køber.

Forhandlingerne er derfor i høj grad et spørgsmål om kontrol: er de nødvendige love vedtaget i landets parlament? Og endnu vigtigere: fungerer lovene i praksis? Små bitte detaljer skal ændres i tyrkisk lovgivning, ligegyldigt om det måtte give mening i en tyrkisk sammenhæng. Det eneste spillerum er reelt, om der skal laves overgangsordninger. Der kunne for eksempel være behov for nogle ekstra år, før Tyrkiet har råd til at efterleve EUs normer for drikkevand. Eller der skal måske lige gå nogle år, før de gamle EU-borgere får lov til frit at købe ferieejendomme i Tyrkiet.

Alt bliver gennemtygget. EUs omfattende regelsæt skal være overholdt punkt for punkt. Det er en lang og meget teknisk proces, der bærer præg af, at EU er den stærke part, og det land, der banker på døren, er den svage. Alle kandidatlande har fundet denne skæve forhandlingssituation ydmygende. Tyrkerne vil ikke være nogen undtagelse, og de vil tilmed skulle leve med, at kontrolprocessen i Tyrkiets tilfælde vil være endnu mere nærgående end nogensinde tidligere, ligesom tyrkerne fra start må indstille sig på, at de aldrig får fuldt medlemskab i så følsomme spørgsmål som arbejdskraftens fri bevægelighed og adgang til EUs pengekasser.

Den sværeste kamel, tyrkerne må sluge, er dog, at der vil være meget forskellige forventninger til, hvad forhandlingsprocessen skal ende med. Tyrkerne vil lægge vægt på EUs løfte om, at det fælles mål for forhandlingerne er tiltrædelse, mens mange i EU vil fremhæve den mindre forpligtende tilføjelse i topmøde-konklusionerne fra december sidste år om, at forhandlingsprocessen er en åben proces, »hvis afslutning og resultat ikke kan garanteres på forhånd.« Ideer om alternativer til medlemskab ligger lige under overfladen.

MEN hvad er det egentlig, EU har lovet Tyrkiet? Først er der betegnelsen »kandidatland« fra 1999. Topmødebeslutningen fra 1999 er helt klar på, hvad der ligger heri: Tyrkiet vil kunne tiltræde EU på grundlag af de samme kriterier, som var fastlagt for de central- og østeuropæiske lande.

De kriterier, der henvises til, er de såkaldte Københavns-kriterier, der opstiller EUs krav til nye medlemslande på det politiske, økonomiske og administrative område. Den del er tyrkernes hovedansvar. Men på topmødet i København i 1993 blev der rent faktisk vedtaget endnu et kriterium, der vedrører EUs kapacitet til at absorbere nye medlemmer: »Unionens evne til at optage nye medlemmer uden derved at sætte tempoet i den europæiske integration over styr er ligeledes af stor betydning,« lyder teksten, der kort sagt betyder, at det ikke er nok, at Tyrkiet er klar til EU. EU skal også være parat til Tyrkiet.

Formelt set er der altså ikke noget nyt i statsministerens udtalelser i denne uge. Det har hele tiden ligget i kortene, at EU skal kunne fungere også efter optagelse af nye medlemmer. Nyt er imidlertid, at dette kriterium om EUs parathed til nye medlemmer trækkes frem af en dansk statsminister. Under optagelsesforhandlingerne med de central- og østeuropæiske lande spillede kriteriet ingen rolle for Danmark, men blev fremhævet af Frankrig, der frygtede en udvanding af EU, hvis så mange nye lande kom med uden institutionelle ændringer.

Den forløbne uges polemik viser derfor med al tydelighed, at udvidelser af EU er meget mere end teknik. Om Tyrkiet nogensinde bliver medlem af EU, er i sidste ende en politisk beslutning, og hvert eneste EU-land har til sin tid vetoret. Eftersom de nuværende stats- og regeringschefer lytter til den folkelige opinion, vil Tyrkiets eneste chance være, at de i årene fremover får ændret det tyrkiske samfund så meget, at det bliver indlysende for alle EU-lande, at et nyt og moderniseret Tyrkiet vil være en gevinst for EU.

Anne Mette Vestergaard er europapolitisk chefrådgiver ved Dansk Institut for Internationale Studier.